

TÜRÜK

*Uluslararası Dil, Edebiyat
ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi
2017, Yıl:5, Sayı:9*

Geliş Tarihi: 15.03.2017

Kabul Tarihi: 05.04.2017

Sayfa:228-244

ISSN: 2147-8872

ÇEVİRİBİLİM VE TEFSİR BİLİMİN DİSİPLİNLERARASI İLİŞKİSİ

Esra Akman*

ÖZET

Her alanda disiplinlerarası çalışmalar yapılmaktadır. Ancak din bilimleri alanında disiplinlerarasılık 2000' li yıllarla yeni yeni filizlenmeye başlamıştır. Kuran çevirileri önceleri Kuran'a hizmet ederken, günümüzde disiplinlerarası çalışmalar ile birlikte çeviribilim Kuran çevirilerine hizmet etmektedir. Batıda yapılan çeviribilim kuram ve yöntemleri Kutsal Kitap çevirileriyle doğmuş ve gelişmiştir. Ancak ülkemizde hem çeviribilimin 90' lı yıllarda genç bir bilim dalı olarak doğması hem de disiplinlerarası çalışmalara geç başlanması sebebiyle din bilimleri ve çeviribilimin disiplinlerarası ilişkisine çok az yer verilmiştir. Kuran çevirilerinde dinsel uzmanlıktan öte bilgilere ihtiyaç vardır. Salt din bilimleri uzmanlığının dışında hem disiplinlerarası hem de çok disiplinli çalışmalar yapmak gereklidir. Makalede çeviribilim ile Temel İslami Bilimlerin bir dalı olan tefsir bilimin disiplinlerarası ilişkisine değinilmektedir.

Anahtar Kelimeler: disiplinlerarasılık, çok disiplinlilik, çeviribilim, tefsir bilim, Kuran.

INTERDISCIPLINARY RELATIONSHIP BETWEEN TRANSLATION STUDIES AND THE SCIENCE OF TAFSIR

ABSTRACT

Interdisciplinary studies are currently being carried out in every field. However, the Interdisciplinarity in the field of religious sciences began to develop in 2000s. Formerly, the Qur'an's translations served the Qur'an. Nowadays, though, translation studies help the translation of the Qur'an together with interdisciplinary studies. The theory and methods of translation studies in the West were born and developed by the translation of the Bible (Holy Scripture). Nevertheless, The interdisciplinary relationship between

• Yüksek Lisans Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mütercim Tercümanlık Almanca Bölümü ABD, eeakman@hotmail.com

religious studies and translation studies has rarely been mentioned due to the fact that both translation studies was born as a young science in the 90's and the interdisciplinary studies were developed late in our country. In order to make an accurate translation of the Qur'an, some special knowledge must be acquired apart from religious expertise. It is necessary to carry out both interdisciplinary and multidisciplinary studies apart from the expertise of religious studies. In this article, it is touched upon interdisciplinary relationship between translation studies and the science of Tafsir which is one of the Basic Islamic Studies (Sciences).

Keywords: interdisciplinary, multidisciplinary, translation studies, the science of Tafsir, Quran.

Giriş

Bilimlerin ortaya çıkması kuşkusuz büyük bir zihinsel emek birikimini gerektirmektedir. Maddi desteği, ilgisi, zamanı, gerekli ön birikim ve motivasyonu olan insanlar, belirli alanlara yoğunlaşarak bilimsel bilgi üretmektedirler. Bilimsel bilginin uygulama alanı ise bu bilgiyi başkalarına öğretmenin zeminini paylaşmaktadır.

Bilgi zaman, mekân vs. gibi farklı parametreler doğrultusunda değişime tabi olduğu için yaşamımızı etkileyen bu günkü birçok bilim dalı (nöroloji, psikoloji, felsefe, teoloji, biyoloji ...) bilgiye ve daha fazlasına ihtiyaç duymaktadır. Bir bilimin asıl gerekliliği, bilim insanının bilgiye ulaşmadaki bilimsel düşünme yeteneğidir. Bu yeteneği kazanmış kimse gerçeğe dönük düşünür. Genellemelerden kaçınır ve her zaman çok boyutlu düşünür. Hiçbir konuda ön yargılı davranmaz ve sabit fikirli olmaz.

Bilimsel düşünmenin vazgeçilmez aracı ise akıl ve mantıktır. Her bilim dalının amacı kendi alanına giren olguları saptamak ve açıklamaktır. İnsan akıl aracılığıyla, beş duyu ile aldığı izlenimleri ilme çevirir ve bilim üretir. Bilimler ancak gözlem ve deney yolundan giderek olguları saptar; saptanan olguların açıklanması ise mantıksal bir işlemdir. Mantık bir değerlendirme işlemidir. Doğru düşünme ve akıl yürütme işlemlerinde mantık vazgeçilmez bir araçtır (Yıldırım, 2013: 18-19). Öyle ise bilimsellik akıl ve mantık süzgecinden muhakkak geçmektedir.

Bilim dinamik, değişken ve sürekli yenilenen bir bilgi alanıdır. Bu sebeple günümüzdeki bazı bilim dalları yani disiplinler başka bilimlerin altında beslenerek kendi gerekliliklerini ve gelişmelerini tamamlayıp belli bir noktaya geldikten sonra keşfedilip kendi özerk bilim adını almaktadırlar. Çeviribilim de böyle bir süreçten geçtikten sonra 1980' li yılların ardından bilimsel adımlar atarak ilerlemiştir. Kendi nesne, gözlem, araştırma, yöntem, kavram ve kuramlarını oluşturmuş, sınırlarını genişleterek dilbilimin çatısının altından çıkıp yeni bir boyut kazanmıştır. Çeviribilim alanının disiplinlerarası özelliği çoğu zaman onun başka bilim dalları içerisinde erimesine sebep olsa da çeviribilim bir bilim dalıdır ve bir disiplindir.

Disiplinin ne olduğu konusunda birkaç tanım yapılmış olsa da bu konuda daha çok tanımın yapılacağı gerçektir. Aslında bir disiplinin tanımının yapılması en az bilimin tanımını

yapmak kadar önemlidir. Zira bilimin ne olduğu sorusuna karşılık yapılan tanımlarda da farklılıklar ve eksiklikler vardır. Bu noktada disiplin teriminin birincil anlamı olan “Kanunlara ve kurallara uyma, görevini, aldığı ve yaptığı işi intizam içinde istenildiği gibi yapma.”¹ açıklamasını temel olarak alıp çıkış noktasının bu tanım olduğu söylenebilir.

Batıdaki çeviribilim kuramları Kutsal Kitap² çevirileriyle başlamış ve gelişmiştir. Ancak ülkemizde hem çeviribilimin genç bir bilim olarak 90’lı yıllarda filizlenmesi hem de disiplinlerarası çalışmalara 2000’li yıllarda yeni başlanması sebebiyle çeviribilim kuram ve yöntemleri Kutsal metin (Kuran) çevirileriyle geliştirilememiştir. Batıdaki Kutsal Metin çevirileri tarih içinde kaynak odaklı çevirilerden uzaklaştırılarak Luther ile birlikte başlayan erek odaklı çeviri tutumu izlenmiştir. Bu açıdan çeviribilimde kutsal metin çevirileri yaklaşımlarından³ yararlanmak Kuran çevirilerinin beklenen düzeyde olmasına katkı sağlayacaktır.

Tefsir bilim ve çeviribilim birçok farklı disiplinle hem disiplinlerarası hem de çok disiplinli ilişki içerisindedir.⁴ Bu çalışma sadece çeviribilim ve tefsir bilimin disiplinlerarası ilişkisi ile sınırlandırılmıştır. Herbir disiplinle olan ilişkileri ayrı bir çalışma konusu olabilecek nitelikte geniş ve kapsamlıdır.

İki farklı disiplin olan Çeviribilim ve Tefsir Bilimin birbiriyle olan disiplinlerarası ilişkisi Fatıha Suresinin çevirileri örneğinde ele alınacaktır. Fatıha suresinin tercih edilmesindeki neden ise ilk ayetin işlevsel yöntem ile yapılan çevirilerine dikkat çekmektir.

1. Çeviribilim ve Tefsir Bilimin Disiplinlerarası İlişisine Genel Bakış

Çeviribilim dinamik bir disiplin olarak çağın gereksinimlerine göre hedeflerini genişletmektedir. Küreselleşmenin olağan sonucu her konuda farkındalık, disiplinlerarası ilişki bağlamında çeviribilimde farklı alanlarda yapılan çevirilerin işlevselliğinin artırılmasını ve böylece hem çeviribilim alanındaki kuramların ve uygulamaların hem de farklı alanlardaki kuramsal bakış ve paradigmalardan gelişmesini sağlamaktadır. Dolayısıyla disiplinlerarası araştırma yapmak ve ilişkiler kurmak karşılıklı olarak bilim dallarının temeline zenginlik katmaktadır. Bu tür gelişmeler disiplinlerin farklı alt dallarının oluşmasına da zemin hazırlamaktadır.

Kuran-ı Kerim çevirileri eski çağlardan beri “tercüme”, “tefsir” ve yüzyılımızda “meal” olarak nitelendirilmektedir. Tercüme, tefsir ve meal Arapça terimler olsalar da eylemsel olarak bir çeviri etkinliğidir. Bilimsel açıdan **çeviri** eylemi sadece bir dilden diğer bir dile mekanik bir aktarım işi değil (Yazıcı, 2010: 15) (Yazıcı, 2004: 24-25); bir kültürün diğer bir

¹ <http://disiplin.nedir.com/#ixzz3HKDG75ag> (20.05.2016 17.12)

² Amerika’da bulunan Kitabı Mukaddes Derneği yaklaşık 150 yıldan bu yana Hıristiyanların kutsal kitaplarını farklı dillere çevrilmesini sağlamakta ve çeviri sürecini inceleyen akademisyenlere destek vermektedir.

³ Çeviribilimdeki kutsal metin çeviri yaklaşımları ve kuramları geniş bir konudur. Makalenin bütünlüğünü ve içeriğini bozmaması adına bu yaklaşımlardan bahsedilmemiştir. Farklı bir çalışma konusu olarak araştırılabilir.

⁴ Örneğin; tefsir bilim ve yorumbilimin (Hermeneutik) disiplinlerarası ilişkisi, çeviribilim ile metinbilimin ya da anlambilimin disiplinlerarası ilişkisi gibi... Makale bölümlerinde Hermeneutik bilgisinin Kuran çevirisine olabilecek olumlu etkilerinden atıflarda bulunarak bahsedilmiştir. Tefsir bilim ve hermeneutik disiplinlerarası ilişkisi ayrıca bir konu çalışması olabilecek kapasitededir (Yazarın notu).

kültüre, hatta bir dünya görüşünün diğer bir dünya görüşüne aktarımını sağlayan yaratıcı bir eylemdir (Göktürk, 2014: 15-16) (Stolze, 2005: 13-16). Bir başka ifadeyle çeviri, yalnız dilsel, kültürel, gösterge ve imge aktarımı değil, çok boyutlu içerik paylaşımıdır.⁵ Çeviri ile ilgili birçok tanım yapılmaktadır. Bu tanımlardaki farklı ifadeler çeviri eyleminin ve işlevinin tek tip ve basit bir aktarım işi olmadığını göstergesidir.

Tefsir bilimi içerisinde açıklanan tercüme, tefsir ve meal kavramlarını ise şu şekilde tanımlanmaktadır;

Tercüme kelimesi Arapça "*terceme*" fiilinin mastarı olan "*tercemetün*" kelimesinin Türkçede kullanılan şeklidir. Sözlükte; bir sözü söylendiği dilde açıklamak, bir sözü başka bir dilde açıklamak, bir sözü bir kimseye ulaştırmak, bir sözü başka bir dile nakletmek, bir sözün anlamını diğer bir dilde dengi bir sözle aynen ifade etmek demektir.⁶ Elmalılı Hamdi Yazır (1992: 3) tercüme terimini şu şekilde tanımlar: "Bir sözün manasını diğer bir dilde, dengi bir ifadeyle aynen olduğu gibi dile getirmektir."

Kuran tercüme, harfî veya lâfzî, manevî veya tefsîrî olmak üzere iki kısımdır. Harfî-lafzî tercüme, bir cümleyi kelimesi kelimesine tercüme etmektir. Yani bir dildeki ifadeyi inceleyip, aktarılacak dildeki tam karşılığını bulmak ve anlamı aynen aktarmaktır. Manevî-tefsîrî tercüme ise; aktarılan sözün aslına benzemesi gözetilmeyen, sadece asıldaki anlam ve gayeleri güzel bir şekilde aktarmaktır.⁷

Meal Kuran ayetlerinin başka bir dile yakın anlamlı olarak aktarılmış tercümesi, *tefsir* ise çevirisi yapılmış ayetlerin ayrıntılı açıklamasıdır. *Tefsir*; açıklayan, kapalılığı gideren, haber veren, fısıltı yapan anlamındadır. Tefsir bilim ise Kuran ayetlerinin yazıldığı döneme ait Arapça dilbilgisi (belağat, bedii, beyan), varsa ilgili hadis rivayetleri ve kontext (konu, bağlam, İslami literatürde esbab-ı nüzul) özelliklerini kullanarak açıklamaya çalışan⁸ ve Kuran ayetlerini inceleyen bilim dalıdır.⁹ Dolayısıyla İslami İlimlerin üç ana konusundan (Kuran, hadis ve fıkıh) Kuran ilmiyle ilgilenen Tefsir Anabilim dalıdır.¹⁰

Çeviribilim terminolojisinde meal "*diller arası çeviri*" terimiyle, tefsir ise "*dil içi çeviri*" terimiyle açıklanabilir. Diller arası çeviri (*Interlingual translation*); bir dilden başka bir dile yapılan çeviri eylemi, dil içi çeviri ise (*Intralingual translation*); bir dildeki göstergeleri yine o dildeki açıklamalarla, tanımlamalarla, eş anlamlı ya da karşıt anlamlı sözcüklerle yorumlama eylemidir.¹¹ Dil içi çeviride, kültür ve dil aynı olup dil düzeyi farklılığı vardır. Mesajın daha iyi anlaşılması ihtiyacından yola çıkarak çevirmenin metin bilgisi, uzmanlık alan bilgisi ve yorumbilim (Hermeneutik) bilgisiyle şekil alan bir çeviri türüdür.

⁵ Yüksek Lisans derslerinde ders öğretmenimiz Yrd. Doç. Dr. A. Nursen DURDAĞI'nın geliştirdiği çeviri tanımıdır.

⁶ <http://www.mumsema.org/islami-kavramlar/118095-tercume-ne-demektir.html> (21.05.2016 09.07)

⁷ <http://www.mumsema.org/islami-kavramlar/118095-tercume-ne-demektir.html> (03.06.2016 11.37)

⁸ <http://nedir.ileilgili.org/tefsir-nedirnedemek-ileilgili-bilgiler.html> (20.02.2017 21.11)

⁹ <http://www.eokul-meb.com/meal-tesfir-ve-tecvid-nedir-72322/> (03.06.2016 14.06)

¹⁰ <http://www.islamidusunce.net/forum/index.php?topic=4640.0;wap2> (03.06.2016 14.35)

¹¹ <https://web.stanford.edu/~eckert/PDF/jakobson.pdf>; http://turkoloji.cu.edu.tr/DILBILIM/vardar_2.pdf

Kuran çevirileri için meal denmesinin öncelikli nedeni meal kavramının “her yönüyle aynen aktarılması mümkün olmayan bir sözün başka bir dile yaklaşık olarak çevirisi¹² anlamında kullanılmasıdır. Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere Kuran’ın tam olarak çevrilemeyeceği düşüncesi, yapılan çevirilerin meal adını almasına sebep olmuştur (Gümüş, 2015: 286-287). Kutsal kitap çevirilerine tarihin bütün dönemlerinde çevrilemeyeceği düşüncesiyle bakılmış ve yapılan çevirilerde eksikliklerin mevcut olması ilahi mesajın anlaşılacağı algısını oluşturmuştur. Bu sebeple Kuran’ın çevrilebilir olup olmadığı uzun tartışmaların konusu olmuştur. Uygulamada ise meal denilen çeviri anlatımlar tercih edilmiştir. Meal yazarları, çevirideki metne değişik sebeplerle (cümlelerdeki anlatım bozukluklarının giderilmesi, kapalı anlatımlar, cümle düşüklükleri, kelimelerin tam karşılığının meal yapılan dilde bulunmaması vb.) veya kendi anlayışını (mezhep, tarikat, cemaat) dikte etmek amacıyla parantez içerisinde ilaveler yaparlar veya kelimelerin anlamlarını değiştirerek verirler.¹³ Bu yüzden Kuran mealleri, onları hazırlayanların gramer, anlam örgüsü, kelime bilgisi vs. birikimini ve Arapça ile Türkçeye hâkimiyetlerini yansıtmaktadır. Bu açıdan her mealde farklı yaklaşımların/çevirilerin mevcudiyeti doğaldır. Dini anlama ve yaşama niyetinde olanların belki de en çok güvenecekleri ve faydalanacakları eserler Kuran çevirileridir. Çünkü Allah "Kendilerine okunan kitabı sana indirmiş olmamız onlara yetmedi mi? Şüphesiz bunda inanan bir kavim için bir rahmet ve bir öğüt vardır." (Ankebut Suresi 51. Ayet) der. Bir başka ayette ise "Andolsun, size içinde sizin için öğüt bulunan bir kitap indirdik. Hâla akıllanmaz mısınız?" (Enbiya Suresi 10. Ayet) buyurur. Ayetlerden anlaşıldığı üzere, iman eden bir insanın her durumunu kapsayan, sorumluluklarını öğreneceği tek kaynak, noksansız Kuran'dır. Allah bir başka ayette "Siz (Kuran'dan) sorgulanacaksınız." (Zuhruf Suresi 44. Ayet) diye bildirir. Ahirette Kuran dışında bir kaynaktan sorulmayacaksa, o zaman Kuran dışı kaynak ve uygulamaların da bir önemi kalmıyor demektir.

Arapça bilmeyen Müslümanlar için Kuran meali okumak çok önemli bir yere sahiptir. Bilgi, kendini tartma, sorumluluklarını belirleme, ibret alma açısından bu imkân sürekli olarak değerlendirilmelidir. Kurani okuyup anlamak her Müslüman’ın görevidir. Ayrıca Kuran’ın okunup anlaşılması, üzerine düşünülmesi Kuran’ın bir emridir:

“Neden Kuran’ın anlamını iyice düşünmüyorlar? Yoksa kalpleri mi kilitli?” (Muhammed Suresi 24. Ayet)

“Onlar hâlâ Kuran’ı gereği gibi düşünüp anlamaya çalışmazlar mı? Eğer o Allah’tan başkası tarafından indirilmiş olsaydı mutlaka onda birçok çelişkiler bulurlardı.” (Nisa Suresi 82. Ayet)¹⁴

“Sana bu mübarek Kitabı, ayetlerini düşünsünler ve akli olanlar öğüt alsınlar diye indirdik.” (Sad Suresi 29. Ayet)

¹² <http://www.islamseli.com/konu/meal-nedir.12548/> (06.06.2016 11.09)

¹³ https://tr.wikipedia.org/wiki/Kur%27an_mealleri#T.C3.BCrk.C3.A7e_me.C3.A2ller (06.07.2016 12.09)

¹⁴ <http://www.kurandan.com/kgga/emirkuranoku.htm> (08.07.2016 09.23)

“Andolsun ki biz Kuran’ı öğüt alınsın diye kolaylaştırdık, öğüt alan yok mudur?”
(Kamer Suresi 17. , 22. , 32. ve 40. Ayetler)

Bu ayetlerde bahsedilen Kuran’ı gereği gibi okuyup düşünmek, anlamak ve uygulamak ancak Kuran’ı herkesin anladığı dilde okumasıyla mümkündür. Kuran’ı anlamayan kimse Kuran’dan öğüt alamaz, Kuran’ın hatırlatıcı özelliğinden yararlanamaz, Kuran’daki bilgileri, hükümleri öğrenemez ve Kuran’ın Kuran’ı düşünme emrini yerine getiremez.

Kuran sadece Arapça okunabilir demek ya da Kuran’ı Türkçe mealini okuyarak anlayamayız demek büyük yanıltır. Çünkü Kuran "*Ey Arapça bilenler*" diye değil "*EY İMAN EDENLER*"¹⁵ diye hitap eder.

“Göklerin ve yerin yaratılması ile DİLLERİNİZİN ve RENKLERİNİZİN ayrı olması, O'nun ayetlerindedir. Şüphesiz bunda, bilenler için gerçekten ayetler vardır.” (Rum Suresi 22. Ayet) “Eğer biz onu Arapça olmayan bir dilde olan bir Kuran kılsaydık, herhalde derlerdi ki: 'Onun ayetleri açıklanmalı değil miydi? Arap olana, Arapça olmayan bir dil mi?' De ki: 'O, iman edenler için bir hidayet ve bir şifadır. İman etmeyenlerin ise kulaklarında bir ağırlık vardır ve o (Kuran), onlara karşı bir körlüktür. İşte onlara (sanki) uzak bir yerden seslenilir.’” (Fussilet Suresi 44. Ayet)

Ayetlerden de anlaşılacağı üzere dönemin Arap toplumuna indiği için Arapça olan Kuran anlaşılacak ve öğüt almak için açık olarak indirilmiştir. Allah'ın öğüt almamız ve düşünüp akledibilmemiz için indirdiği ilahi kitabı anlamadığımız dilde okumak Kuran’dan alacağımız faydayı yok eder. Arapça bilmeyenlerin Kuran’ı orijinal dilinde okuması ayetleri gereği gibi düşünmeyi engeller. Bu sebeple Kuran çevirileri yapmak ve Kuran çevirisi okumak gereklidir ve zaruri bir ihtiyaçtır. Zira Kuran kendisini insanlar için hidayet kaynağı, şifa ve rahmet, öğüt, uyarıcı ve müjdeleyici olarak tanıtır.¹⁶ Şu halde Kuran'ı sadece Araplara hasretmek diğer insanların onun şifa, rahmet ve hidayetinden faydalanmasına engel olmak Allah'ın her şeyi kuşatan rahmetini¹⁷ daraltmak demektir. Bütün bunlar Kuran'ın diğer dillere çevrilmesini gerektirir. Kuran'ın evvelkilerin kitabında geçtiğini¹⁸ her millete mutlaka kendi dillerini bilen bir elçinin gönderildiğini¹⁹ belirten ayetler de onun çevrilmesinin lüzumunu ifade etmektedir. Evrensel bir özellik taşıyan her mesajın yaygınlaşmasının tek yolu budur.

Kuran akli kullanmayı ve ilmi önemser.²⁰ Kuran’ın, akla önem verip ona dayanmasıyla insana ne kadar önem ve şahsiyet verdiği anlaşılmaktadır. Bu yüzden de insanın vahyi

¹⁵ Kuran’da “Ey iman edenler...” diye başlayan ayet sayısı 89 dur. Ayetleri sayarak bu rakam tespit edilmiştir. Ayetlere örnek olarak bk. Bakara Suresi 104, 153, Al-i İmran Suresi 100. Ayet, Nisa Suresi 29, Maide Suresi 8. Ayet, Cuma Suresi 9. Ayet...(Yazarın notu)

¹⁶ Yunus Suresi 57. Ayet ve İsra Suresi 82. Ayet

¹⁷ Araf Suresi 156. Ayet

¹⁸ Şuara Suresi 196. Ayet

¹⁹ İbrahim Suresi 4. Ayet, İsra Suresi 15. Ayet, Şuara Suresi 208. Ayet ve Kasas Suresi 59. Ayet

²⁰ Kuranda akıl ile ilgili ayetler Bakara Suresi 44. Ayet: “... Aklınızı kullanmaz mısınız?”, Enam Suresi 32: “... hala akıl etmez misiniz?”, bk. İbrahim Suresi 52. Ayet, Araf Suresi 185. Ayet, Haşr Suresi 21. Ayet, Nahl Suresi 44. Ayet, Bakara Suresi 219. ve 266. Ayetler, Taha Suresi 54. ve 128. Ayetler... Ayrıca Google taramasında “Kuranda akli kullanmayı, düşünmeye ve araştırıp sorgulamaya teşvik eden ayetler” çıkan ayetlere bakınız.

anlamasında aklın önemli bir yeri vardır.²¹ Kuran okumalarında mealler/çeviriler arası kıyaslamalar yapmak ve ayetler üzerine düşünmek ayetlerin anlamlandırılması konusunda köprü işlevi görecektir. Böylece Hakkı Batıldan ayırabilme yetisine ve tevhidi ilme sahip olunur. Bu bakımdan Kuran çeviriler dinamik anlamlandırma argümanları olarak görülebilir.

Kuran gibi, beşer dilden birinin ilahî kalıba dökülmüş şekli olan bir metnin, kendi dili dışındaki herhangi bir dile aktarılmasında karşılaşılabilen problemler, Kuran'ın kendisinden kaynaklanan problemler değil; aslında herhangi bir metnin bir başka dile aktarılmasında karşılaşılan problemlerdir. Ama bu Kuran çevirilerinde daha fazla hissedilmektedir. Çünkü Kuran, zengin bir dil, üslûp, mana ve muhteva içermektedir. Aktarılan dilin Arapça gibi, çok kapsamlı, farklı bir dil olması, yine aktarılan metnin Kuran gibi kendine özgü üslûbu olan dinî bir metin olması, çeviride karşılaşılabilecek problemleri artırmaktadır. Bu durum, Kuran'ın çevirisinin çok büyük sorumluluk, emek ve ciddiyet gerektiren bir uğraş olduğu anlamına gelmektedir. Zira Kuran, anlaşılacak ve uygulanacak, hayata geçirilmek, gönüllere ve ruhlara nüfuz ettirilmek için indirilmiş bir kitaptır.

Tefsirler, Kuran'ın daha iyi anlaşılması ihtiyacından sonra ortaya çıkmıştır. Tefsir ilminin başlangıcına bakacak olursak, ilk tefsir hareketi Kuran'ın kendi kendini tefsir etmesiyle başlamıştır. Zira Kuran'da bir yerde mücmel (manası çok olan)²² olarak zikredilen bir mana, başka bir yerde geniş bir şekilde zikredilmiştir. Bir yerde müphem (belirsiz)²³ olarak anlaşılan bir ayet başka bir yerde açıklığa kavuşturulmuştur. Kuran'ın Kuran ile tefsirinin pek çok misalinden biri İhlas süresindeki “es-samed” lafzının, hemen akabinde gelen (lem yelid ve lem yüled...) ayetleriyle tefsir edilmesidir.²⁴ Hz. Muhammed döneminde anlaşılmayan konular bizzat kendisine sahabeler tarafından sorulur, o da tefsir ederdi. Buradan da anlaşılacağı gibi Kuran tefsiri Resul ve Nebi Muhammed ile başlamış daha sonraları ise bir ilim dalı olarak zamanımıza kadar gelmiştir. Tefsirciler tarafından ilk müfessir kabul edilen Hz. Muhammed, Kuraniyi yine Kuran ile tefsir etmiştir.²⁵

Resul ve Nebi Muhammed'in Kuran'ı yine Kuran ile açıklamasının en büyük nedeni Kuran'ı açıklayanın Zikrin sahibi olan Allah tarafından açıklanmış olmasıdır. Kuranda Allah bunu şöyle ifade ediyor:

“Elif, lâm, râ. Bu, hikmet sahibi ve her şeyden haberdar olan Allah tarafından âyetleri önce sağlam kılınmış, sonra da detaylandırılıp açıklanmış bir kitaptır. Allah'tan başkasına kesinlikle kulluk etmeyiniz. Şüphesiz ben size Allah'tan gelen bir uyarıcıyım; bir müjdeciyim.” (Hud Suresi 1. ve 2. Ayet)

“Sonra onun açıklaması da Bize aittir.” (Kıyamet Suresi 19. Ayet)

²¹ Bu tespit için bk. Rad Suresi 19. Ayet, Sad Suresi 29. Ayet

²² <http://www.osmanlicanedemek.com/mucmel-58002> (14.07.2016 08.19)

²³ <http://www.etimolojiurke.com/kelime/m%C3%BCphem> (14.07.2016 08.22)

²⁴ <http://www.islamidusunce.net/forum/index.php?topic=4640.0:wap2> (14.07.2016 09.15), es Samed “Allah Sameddir.” *lem yelid ve lem yüled* “O doğurmamış ve doğmamıştır.” İhlas Suresi 2. ve 3. Ayet meali, Diyanet Vakfı Meali, Konuya referans Zümer Suresi 23. Ayet. Ayrıca birbirini açıklayan ayetler örneği olarak bk. Muddesir Suresi 27. 28. ve 29. ayetler

²⁵ Furkan Suresi 33. Ayet “Onların sana getirdikleri hiçbir örnek yoktur ki, sana gerçeği ve en güzel açıklamayı (tefsir) getirmiş olmayalım.”

“Bunları Kuran’da türlü türlü şekillerde (sarf) açıkladık ki öğüt alıp hatırlasınlar. Fakat bu sadece kaçışlarını artırıyor.” (İsra Suresi 41. Ayet)

“Andolsun bu Kuran’da her örnekten insanlar için türlü türlü açıklamalarda (sarrafna) bulduk. İnsanların çoğu ise tanımamakta ayak diretmektedirler.” (İsra Suresi 89. Ayet)

“Bak iyice kavramaları için ayetleri nasıl türlü türlü şekillerde açıklıyoruz (nusarriful).” (Enam Suresi 65. Ayet)

“Bilgiyle uzun uzadıya, etraflıca açıkladığımız (fassalna), inanan bir toplum için doğruya iletici ve rahmet olan bir kitabı onlara getirdik.” (Araf Suresi 52. Ayet)

Bu ayetlerden de anlaşılacağı üzere Allah, onu açıklamak bize düşer derken, Kuran ayetlerini yine kitabın içinde gönderdiği diğer ayetlerle açıkladığını, örneklerle izah ettiğini söylüyor. Ayrıca Allah aklını kullanan ve onu anlamak için uğraşanların tüm sorularına cevap veriyor. Kuran eksiksiz ve tam olarak indirilmiş kitaptır. Allah bunu bize şu ayetler ile bildirmektedir:

“Apaçık Kitaba andolsun.” (Zuhruf Suresi 2. Ayet)

“...Bu Kitabı da sana her şey için bir açıklama, Müslümanlara bir hidayet, bir rahmet ve bir müjde olarak indirdik.” (Nahl Suresi 89. Ayet)

Kuran’ı öğretenin Allah’ın kendisi olduğunu ise Rahman Suresi’nin ilk iki ayetiyle anlıyoruz:

“Rahman (olan Allah) Kuran’ı öğretti.” (Rahman Suresi 1. ve 2. Ayet)

2. Türkçe Kuran Çevirilerine Çeviribilimsel Bakış

Kuran-ı Kerim çevirileri konusu geniş ve farklı uzmanlık alanlarıyla disiplinlerarası çalışmalar gerektiren bir konudur. Bu sebeple makalede Kuran’ın Türkçe çeviri tarihi kısaca ele alınmıştır.

Türkler tarih boyunca pek çok dine mensup olmuş ve mensup oldukları dinlerin kutsal metinlerini eski Uygurlar döneminden itibaren Türkçeye çevirmeye başlamışlardır (Ünlü, 2007: 15).²⁶ Türklerin İslamiyeti resmen devlet dini olarak kabul etmesi 10. Yüzyılda Karahanlılar zamanında gerçekleşmiştir (Eruz, 2010: 146). Türklerin İslamiyeti kabulüyle birlikte kutsal metni Kuranı anlayıp kavramak, kurallarını öğrenmek ve öğretmek için Türkçeye çevrilmesi kaçınılmaz olmuştur.

Günümüze kadar uzanan en eski Kuran çevirileri dört nüshadır. Bunlardan birincisi Sovyet İlimleri Akademisi Şarkiyat Enstitüsünde bulunmaktadır ve Prof. Dr. Zeki Velidi Togan²⁷ tarafından 1914 yılında Buhara’ya bağlı Karşi kentinde bulunmuştur. Bu nüshanın (Orta Asya Uygur Türkçesi) çevirmeni ve hangi tarihte yazıldığı bilinmemektedir. Çeviride “satır arası” çeviri yöntemi kullanılmıştır. İkinci Kuran çevirisi Türk ve İslam Eserleri Müzesinde bulunmaktadır. Miladi 1333 yılında Şirazlı Muhammed b. el-Hacc Devletşah

²⁶ Bk. <http://motif-yayincilik.dergipark.gov.tr/download/article-file/51962> (01.08.2016 15.57)

²⁷ Tarihiçi ve Türkolog, Başkurt devrimi ve bağımsızlık hareketi önderi.

tarafından yazılan bu tercüme Kuran-ı Kerimin kelime kelime tam tercümesidir. Üçüncü Kuran-ı Kerim çevirisi İstanbul'da bulunup 1363 tarihlidir. Dördüncü çeviri ise Manchester kitaplığında bulunmaktadır. Kullanılan sözcükler 11. Yüzyılda Kullanılan Türkçe sözcüklerdir (İnan, 1998: 128-189).²⁸

Farklı coğrafi bölgelerde ve değişik dönemlerde yapılmış olan Kuran-ı Kerim çevirileri ayrıca Türk Dili çalışmaları açısından da önemli bir yer tutar. Kuran'ın Türkçe çevirileri Türk dilinin hem çeşitli dönemlerini hem de gelişmesini yansıtmaları bakımından rahatça kullanılabilir önemli kaynaklar arasında yer almaktadır.

Kuran-ı Kerim tarih boyunca diğer kutsal kitapların çevirilerinde olduğu gibi asıl metne sadık kalma adına “*satır arası*” ya da “*her sözcüğün teker teker çevrilmesi*” gibi yöntemler izlenmiş. Satır arası (*Interlinear*) birebir çeviriler Arapça sözcüklerin tek tek Türkçeleriyle karşılanması esasına dayalı çevirilerdir. Satır arası çeviri yöntemiyle çevirilen metinlerde Türkçe sözcük daha küçük ve ince harflerle Arapça harflerden farklı bir yazı stiliyle Arapça kelimelerin tam altına yazılmaktaydı. Kuran'ın bu tür çevirilerine sık rastlanılmaktadır. Bu tip çevirilerde Türkçe cümle kuruluşuna genellikle dikkat edilmediği için Türkçe çeviriyi anlamak güç olmaktadır (Ünlü, 2007: 18).

Satır arası ya da sözcüklerin teker teker çevrilmesi yöntemiyle yapılan çeviriler Türkoloji ve Leksikoloji çalışmaları açısından da yararlı olmaktadır. Türkçeye çevrilen ilk Kuran çevirilerinde yeni dinin terimlerini karşılamak için Türklerin kabul ettikleri eski dinlerin terimlerinden yararlanıldığı; ayrıca Türkçe karşılığı bulunamayan özellikle ibadet kavramları, Allah'ın isimleri ve sıfatları gibi kelimelerde Arapça ya da Farsça kelimelere başvurulduğu görülür (Aydar, 2012: 173). Din değişikliğinin dile nasıl yansıdığını ve eski dinlerin terimlerinden yeni din İslam için Türklerin hangilerini kullandığını öğrenmek bakımından Kuran çevirileri çok değerli kaynak niteliğindedir.

Osmanlı İmparatorluğunun 1839'da ilan ettiği Tanzimat'tan sonra hız kazanan Türkçecilik hareketine paralel olarak Kuran-ı Kerim'in Türkçeye çevirisi de ivme kazanmış ve Tanzimat ile Cumhuriyet arasında geçen zaman içerisinde Kuran'ın birçok Türkçe tercüme ve tefsiri yapılmıştır. Tanzimat'tan iki yıl sonra (1841'de) ilk matbu Türkçe Kuran çevirisi olan Debbağzade Ayıntabî Muhammed'nin “Terceme-i Tefsir-i Tibyan” adındaki tercümesi 2 cilt halinde yayınlanmıştır. II. Meşrutiyet'e kadar bu çeviriyi yenileri izlemiş ve 1908'de II. Meşrutiyetin ilanından sonra bu alandaki çalışmalar ivme kazanmıştır. Başta Şeyhu'l-İslâm Musa Kazım (1858-1920, Safvetü'l-beyan) ve Bereketzade İsmail Hakkı (1851-1918, Envâr-i Kur'ân) olmak üzere birçok kimse Kuran-ı Kerim'i tercüme ve tefsir denemesi yapmıştır (Gümüş, 2015: 289).

Türkiye'de Cumhuriyetin ilânından sonra kısa bir süre içinde birkaç Kuran çevirisi yapılmıştır.²⁹ Bunların çoğu Arapça'ya vâkıf olmayan ve yeterli derecede dinî bilgisi

²⁸ <http://www.islamakademisi.org/kutuphane/ISAM-Kuran.pdf> (10.08.2016 17.03)

²⁹Bu çeviriler Arap harfleriyle Osmanlı Türkçesi olarak yapılan tefsir ve meallerdir. Latin alfabesine geçiş sürecinde yapılan Kuran çevirileri şunlardır:

bulunmayan kişilerce yapıldığı kaynaklarda yer almaktadır. Mütercimlerin arasında Hıristiyan olanların da var olduğu belirtilir (Aydar, 2012: 183-190) (Gümüş, 2015: 290). Bu durumdan rahatsızlık duyulması üzerine Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin isteğiyle Diyanet İşleri Reisliği, halk arasında itibar kazanacak bir çevirinin hazırlanmasını kararlaştırdı. Çeviri görevi *Mehmet Akif Ersoy'a* verildi. Mehmet Akif, hazırladığı çeviriyi ibadetlerde Kuran'ın aslı yerine okutulacağı endişesiyle teslim etmedi (Karslı, 2005: 232-233). Bunun üzerine tercüme işi, daha önce Kuran tefsiri yazmakla görevlendirilen *Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır'a* verildi. Onun tamamladığı çalışma "*Hak Dini Kuran Dili*" adıyla bastırıldı (Cündioğlu, 2005: 12-13) (Cündioğlu, 2011: 3-4).

Türk fikir, ilim adamı ve Müfessir olan Muhammed Hamdi Yazır'ın (1878-1942) kaleme aldığı "*Hak Dini Kur'an Dili*" isimli eserinin girişinde çeviri sanatına dair teknik bir takım bilgiler vermektedir. TBMM'nin talebi sonucu Kuran-ı Kerim Mealini kaleme almış olan Yazır, bu ilahi kelamda oldukça derin manalı kelimeler bulunduğunu, bir kelimenin birçok manalar ifade edebileceğini, bazılarını doğrudan aktarmak mümkün olsa da, bazen olduğu gibi almak veya edebi manası feda edilerek tevil ve tefsir tarzında ifade edilmesinin mümkün olacağını söyler. Elmalılı M. Hamdi Yazır bir mütercim ve müfessir olarak Mekki ayetlerde nazım, Medeni ayetlerde ise nesre yakın bir çeviri tarzını yeğlemesi, keza zaman zaman Arapça söz dizimini ön plana alması üslup ve biçim düzeyinde kaynak metin parametrelerinin ön plana çıktığı konular olarak görmektedir. Ona göre bir çeviri etkinliğinde çevrilen dilsel unsur ve çeviri dilinin özelliklerine bağlı olarak mütercim, kimi zaman sözcükleri, kimi zaman anlamı, kimi zaman kaynak dil, kimi zaman da amaç dil dizgesinin yapısal özelliklerini ön plana çıkarabilir.³⁰ Yazır'ın ileri sürdüğü diğer bir husus da, müteşâbih³¹ ifadelerin Türkçeye aktarılamayacağı, dolayısıyla bu konuda doğru olanın söz konusu lafızların aynen muhafaza edilmesi gerektiğini belirtir (Yazır, 1992:3-8).

- Mehmed Vehbi Efendi, Hulasatu'l-Beyan fi Tefsiri'l-Kur'an, r. 1339-1341/m. 1923-1925.
- Cemil Said Dikel (1360/1942), Türkçe Kur'an-ı Kerim(Kazimiriski'nin Fransızca Cevirisinden),r. 1340/m. 1924, Yayınlayan(Ermeni) Mihran Efendi.
- Heyet (Şeyh Muhsin Fani/Kazım Kadri _1352/1934_vd.),Nuru'l-Beyan, r.1340/m. 1924, Yayınlayan İbrahim Hilmi.
- Heyet, Turke Kur'an-ı Kerim Tercemesi,(Tedkik. İzmirli İsmail Hakkı), h.1344/m. 1926, Yayınlayan İbrahim Hilmi.
- Heyet, Terceme-i Şerife Turke Kur'an-ı Kerim,(Tafsilu'l-Beyan fi Tefsiri'l-Kur'an'ın bir ozeti), h. 1344/m. 1926, Yayınlayan Suleyman Tevfik25.
- İzmirli İsmail Hakkı (1365/1946),Maani-i Kur'an, r. 1343/m.1927,Yayınlayan İbrahim Hilmi. Daha sonra Latin harfleri ile de basılmış olan çeviri, Latin harfleri ile basılan ilk tercüme olma özelliğini taşımaktadır.

³⁰ <http://eskidergi.cumhuriyet.edu.tr/makale/1053.pdf> (15.09.2016 21.03)

³¹Müteşâbih "aralarında benzerlik olan, birbirine benzeyen" anlamına gelmektedir. <http://www.sozlukanlaminedir.net/mutesabih-nedir-mutesabih-ne-demek/> (19.09.2016 07.38);

Kuran'da hiçbir şeyi eksik bırakmadığını bildiren Allah müteşâbih ayetlere nasıl bakmamız gerektiğini ise şöyle ifade eder: "O, sana Kitab'ı indirendir. Onun (Kur'an'ın) bazı âyetleri muhkemdir, onlar kitabın anasıdır. Diğerleri de müteşâbihtir. Kalplerinde bir eğrilik olanlar, fitne çıkarmak ve onun olmadık yorumlarını yapmak için müteşâbih âyetlerinin ardına düşerler. Oysa onun gerçek manasını ancak Allah bilir. İlimde derinleşmiş olanlar, "Ona inandık, hepsi Rabbimiz katındandır" derler. (Bu inceliği) ancak akıl sahipleri düşünüp anlar." (Ali İmran Suresi 7)

"Allah, mana ve lafızları birbiriyle uyumlu ve ikili anlatımlı kitabı, sözlerin en güzeli olarak indirmiştir. Rabbine saygı duyanlar onu okuyup dinleyince tüyleri ürperir. Sonra bütün benlikleri ve kalpleri Allah'ı anmaya yumuşar. İşte bu kitap,

Cumhuriyetin ilanından bu yana özellikle 20. ve 21. Yüzyılda Türkiye’de sayısız Kuran-ı Kerim çevirileri yapılmıştır (Aydar, 2012: 171-224).³² Bu Kuran çevirileri ve tefsirleri, bilimlerin gelişmesiyle birlikte özellikle İlahiyat fakültelerinin lisans ve lisansüstü çalışmalarında konu olmuşlardır. Kuran çevirilerine çeviribilimsel yaklaşımlar ise 2000’li yıllarda yapılmaya başlanmıştır. Yapılan çevirilerde inceleme olanağı bulduğum Salih Akdemir’in³³ ilk baskısını 2004 ikinci baskısını 2009 yılında yayınladığı “*Son Çağrı Kuran*” isimli Kuran-ı Kerim çevirisi disiplinlerarası bir çalışma için işlevsel bir örnektir. Akdemir bu çevirinin önsözünden sonra kapsamlı (24 sayfa) bir giriş bölümünde çeviri sürecinde metodolojik ve çeviribilimsel yaklaşımlardan nasıl yararlandığını ve çeviri sürecinde hangi yöntemlere başvurduğunu örneklerle açıklamıştır. Akdemir (2009: XXI-XXII), öncelikle çeviribilime yalın yöntem önerileriyle önemli katkılarda bulunan Hönlig’in verdiği işlevsel çeviri yöntemlerinden yararlandığını belirtmiştir. Akdemir (2009: XXXIV), ayrıca İslamiyat Dergisi’nde yayımladığı “*Kur’an-ı Kerim Çevirilerinde Dikkate Alınmayan Önemli Bir Üslup Özelliği Üzerine*” isimli makalesinde Kuran çevirilerinde Hermeneutik’in kullanılması gerektiği ile ilgili olarak şunları dile getirmektedir:

“Kuran çevirilerinde Eleştirel-Felsefi Hermeneutik, anlama ve gerçeğe ulaşma konusunda bilimsel bir yöntem olarak kullanılmalıdır. Eleştirel-Felsefi Hermeneutik’e dayalı İşlevselci bir çeviri kuramı, halkımıza çok uzun zamandan beri özlemini duyduğu Kur’an çevirisini sunma konusunda en güvenilir yoldur. O halde böyle bir yöntemin bir an önce geliştirilip kamuoyuna sunulması gelecek açısından çok büyük bir önem arz etmektedir.”³⁴

Akdemir, Kuran çevirisini yaparken Kuran’ın sözlü bir metin türü olduğunu, indigi dönemi ve kavramların kullanım bağlamını da dikkate almış ve çeviriyi yorumbilimsel bir yaklaşımla erek dilin doğal ortamını zorlamadan gerçekleştirmiştir.

“Şu halde başarılı bir Kuran çevirisi, onun bu sözlü metin olma özelliği göz önünde bulundurmak suretiyle, bu durumun yol açtığı kapalılıkları gidermek üzere tarihi arka plana inmek, orada olayları sanki yaşıyormuşçasına belirlemeye çalışmak ve sonuçta gerekirse yeni bir metin inşa etmekle mümkün olur.” (Akdemir, 2009: XXVIII)

Özümsenerek yapılan disiplinlerarası çalışmalarla her disiplin öteki disiplinin bilgisinden yararlanmakla kalmıyor, aynı zamanda kendi alanına da yenilikler getiriyor. Salih Akdemir bu çalışmasıyla bunu işlevsel bir şekilde gözler önüne sermiştir. Böyle bir çalışmanın Kuran-i Kerim çevirisinde yapılması ise çok daha sevindiricidir. Gerek

Allah'ın doğru yoludur. Onunla, dileyenleri doğru yola iletir. Allah kimi saptırırsa, artık ona doğru yolu gösterecek hiçbir kimse yoktur.” (Zümer Suresi 23. Ayet)

³² Makalenin konusunu aştığı için bu çevirilerin tümünü burada sıralamaya olanak bulunmamaktadır.

³³ Ankara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Tefsir Anabilim Dalı Başkanı (2 Ağustos 2014’te vefat etmiştir)

³⁴ <http://www.cie.ugent.be/akdemir1.htm> (22.08.2016 16:31)

Musevilerin ve Hıristiyanların Kutsal Kitapları, gerekse Müslümanlığın Kutsal Kitabı tarih boyunca defalarca farklı yöntemlerle çevirilmiştir.³⁵

Ömer Başkan³⁶ (2008) “Çevirinin Temel Nitelikleri Bağlamında Kur’an Çevirisinde Yöntem Sorunu Üzerine” isimli makalesinde ele aldığı yöntem sorunu ile ilgili şunları söylemektedir:

“Kuran’ın nasıl bir çeviri nesnesi olduğunu tespit etmek gerekmektedir. Kuran’ın nasıl bir çeviri nesnesi olduğunun kararını verebilmek ise ancak; Kuran ve Tefsir tarihinin en önemli ve tartışmalı meselelerini kuşatan Kuran’ın nüzul ve metinleşme tarihinin inceden inceye araştırılıp soruşturulmasıyla mümkün görünmektedir.”³⁷

Yöntem sorunuyla ilgili olarak İlahiyatçı Dr. Ömer Özsoy “Çeviri Kuramı açısından Kur’an Çevirisi” başlıklı araştırmasında, Kuran’ın sözlü metin olma özelliğinin dikkate alınması gerektiğini vurgulamaktadır. Karşılaşılan çeviri sorunlarının çoğunun bu özelliğinin göz ardı edilmesinden kaynaklandığını söylemektedir.³⁸

Kuran, metni, nazmı ve üslubuyla Arap Dili ve Edebiyatı açısından da taklit edilemez bir niteliğe sahiptir.³⁹ Bilindiği gibi Kuran-ı Kerim’in ilk muhatapları yazılı kültüre sahip olmayan, sözlü gelenek ve düşünüş tarzına alışık olan bir toplumdur. Burada sözlü kültüre alışkın bir toplum denmesinin nedeni yazı yazmasını bilmeyenler anlamında olmayıp, yazılı kültür alışkanlıklarına sahip olmayanlar anlamında kullanılmaktadır. Arap toplumunda her ne kadar okuma-yazma bilenler varsa da yazılı kültür alışkanlığına sahip olmayan bir toplum kastedilmektedir. Kuran’ın indiği dönemde sözlü bir kültür varlığını devam ettirse de; uzun denilebilecek bir vahiy sürecinden sonra, daha kitabi veya metnin yönlendirdiği bir kültürden bahsetmek mümkündür.

Kuran genel manada yazılı bir metin olarak değerlendirilmiş ve çevirilerde de bu anlayış hâkim olmuştur. Yazılı metinlerin, özellikle de kutsal kitapların arkasında mevcut olan sözlü gelenek (hitabet, sesleniş) ve buna bağlı olarak sözlü dil kullanımlarının, kutsal kitapların anlaşılmasında önemli olduğunu söylenebilir. Özellikle batılı çevrelerde Kitab-ı Mukaddes çalışmalarında bu yapının dikkate alındığı gözlemlenmektedir. Kuran-ı Kerim’in içinde bulunduğu kültürün sözlü bir kültür olması ve mesaj dilinin de bu kültürel durumla yakından ilişkili olması konunun önemini arttırmaktadır. Sözlü kültür ve sözlü dilin Kuran’ın anlaşılmasındaki rolü ve Kuran’ın üslubuna etkilerinin araştırılması gerekmektedir. Bu yüzden Kuran’ın gerek çevirisi, gerekse anlama ve yorumlanma faaliyetlerinde sözlü gelenek ve dil yapısının dikkate alınması gereklidir.

³⁵Batı’da erek odaklı bir yöntem izlenmesine karşı Kuran-ı Kerim çevirilerinde genelde kaynak odaklı yöntemler tercih edilmiştir. Bu yöntemlerin belirlenmesinde kuşkusuz kaynak metnin yapısı da belirleyici olmaktadır.

³⁶Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi (Dr.)

³⁷http://www.arastirmax.com/bilimsel-yayin/hitit-universitesi-sosyal-bilimler-enstitusu-dergisi/14/1/101-115_cevirinitemel-nitelikleri-baglaminda-kuran (15.05.2016 22.03)

³⁸<http://www.cie.ugent.be/akdemir1.htm> (19.09.2016 10.00)

³⁹Kuran dilinin özelliklerine yönelik araştırma için bk. <http://eruidf.erciyes.edu.tr/sayilar/201201/20120101.pdf> (23.09.2016 15.44)

3. Fatiha Suresi Çevirileri Örneğinde Çeviribilim ve Tefsir Bilimin Disiplinlerarası ilişkisi

Fatiha Suresi Mekke’de inmiş ve yedi ayetten oluşmaktadır. Mushaf sıralamasında ilk suredir. Makalenin bu bölümünde Fatiha suresinin işlevsel ve geleneksel yaklaşımla yapılmış çevirilerine yer verilmiştir.

Fatiha Suresi çeviri örnekleri:

“ 1. Bismillahirrahmanirrahim. 2. Hamd, âlemlerin Rabbi, 3. Rahman (ve) Rahim olan, 4. Hesap gününün sahibi olan Allah’a mahsustur. 5. Yalnız Sana ibadet eder ve ancak Senden yardım dileriz.6. Bizi dosdoğru yola ilet, 7. Kendilerine, nimet verdiğin kimselerin yoluna; gazaba uğrayanların ve sapıklarinkine değil.” (Yazır, 2016: 1)

“1. Rahman, Rahim Allah’ın ismiyle. 2. Övgü, evrenlerin Rabbi Allah’adır. 3. Rahman, Rahim (Merhametli). 4. Yargı Gününün sahibi. 5. Ancak sana hizmet eder, ancak senden yardım dileriz. 6. Bizi doğru yola ilet. 7. Gazaba uğrayanların ve sapmışların değil; kendilerine iyilikte bulunduğu kimselerin yoluna.” (Yüksel, 2016: 27)

“1. Rahman ve Rahim olan Allah’ın adıyla. 2. Hamd (övme ve övülme), âlemlerin Rabbi olan Allah’a mahsustur. 3. O, Rahman ve Rahimdir. 4. Ceza günün malikidir. 5. (Rabbimiz) Ancak sana kulluk ederiz ve yalnız senden medet umarız. 6. Bize doğru yolu göster. 7. Kendilerine lütuf ve ikramda bulunduğu kimselerin yolunu; gazaba uğramışların ve sapmışların yolunu değil!” (Diyanet Vakfı)⁴⁰

“1. Rahmeti bol ve kesintisiz olan Allah’ın adıyla. 2. Övülmeye değer olan yalnızca âlemlerin Rabb’ı Allah’tır. 3. O’nun Rahmeti Bol ve Kesintisizdir. 4. O, Hesap Günün Sahibidir. 5. Yalnız Sana kulluk eder ve yalnız Sen’den yardım dileriz. 6. Bizi, doğru yola, nimet verdiklerinin yoluna ilet; 7. Gazaba uğrayanların ve sapkınların yoluna değil.” (Aktaş, 2016: 1)

“1. Acıyan Acıyıcı Olan Allah Adına. 2 – 4. Övgü, evrenin eğitene, acıyan, acıyıcı olan, sorgulama gününün yargıcı Allah’adır. 5. Yalnız Sana taparız ve ancak Senden yardım dileriz. 6-7. Bize, öfkeye uğrayanların ve sapanların yolunu değil; iyilik eylediklerinin yolu olan doğru yolu göster.”(Atay, 2016: XIII)

“1. Çok Seven, Çok Müşfik Olan Allah’ın Adıyla. 2- 4. Övgü; âlemlerin Rabbi olan, Çok Seven, Çok Müşfik olan, hesap gününün sahibi bulunan Allah içindir. 5. Yalnız Senin için ibadet der (çalışır) ve (bundan dolayı da) yalnız Senden yardım dileriz. 6 – 7. (O halde, ey Allah’ım) Sen bizi doğru yola, gazaba uğramış olanların ve sapanların yoluna değil, kendilerine nimet vermiş olduklarının yoluna ulaştır.” (Akdemir, 2009: 1)

Geleneksel yaklaşımla yapılan çevirilere bakıldığında Fatiha Suresinin birinci ayeti olan ve besmele olarak da bilinen “Bismillahirrahmanirrahim” ayeti “Rahman ve Rahim olan Allah’ın adıyla” olarak çevrilmektedir. Öyle ki bazı çevirilerde “Bismillahirrahmanirrahim” aynen aktarılıp yabancılaştırma yöntemi kullanılmıştır. Ayetin içerisinde geçen “Rahman” ve

⁴⁰ Diyanet Vakfı çevirisi <http://www.kuranmeali.com/kuran/fatiha-suresi/> (09.11.2016 23.14)

“Rahim” kelimeleri birebir Arapça şekliyle aktarılmakta, kelime manaları yansıtılmamaktadır. Oysa günümüz modern çevirilerde Rahman ve Rahim kelimeleri Türkçe anlamlandırılmıştır. Bu çevirilerin çoğunda işlevsel çeviri yönteminin kullanıldığı, erek kitlenin anlayabileceği şekilde çevrildiği gözlenmektedir.

Geleneksel yaklaşım olarak değerlendirilen çeviri yöntemi, Kuran’ın tam olarak çevrilemeyeceği anlayışı ile yapılan kelime kelime çeviri, bazen de Kuran’da geçen Arapça isim veya sıfatların olduğu gibi Arapça halleriyle çeviride kullanılmasıdır. Ayrıca bu yöntemde bazı hadis ve ilmihal bilgilerine ayet uydurulmaya çalışılıp Hak olan gizlenilmeye çalışılmıştır. Piyasada yüzlerce Kuran-ı Kerim çevirileri olmasına rağmen birçoğunun istenilen düzeyde olmaması, Kuranı anlama noktasında eksikliklere ve yanlışlara yol açmaktadır.

Her çeviri, çeviri yapanın zihinsel faaliyetidir. O nedenle çevirmenin öncelikle Kuran’ı doğru anlaması için dinin tek kaynağının Kuran olduğunun bilincinde olması gerekir. ”Dinin tek kaynağı Kuran’dır.”⁴¹ diyen bir zihniyet ile Kuran’ın yanı sıra hadis, icma, kıyas, fıkıh, siyer vb. sözde İslam kültürünü oluşturan kaynakları da dinde kaynak olarak gören bir zihniyetin yapacağı çeviriler elbette ki farklı olacaktır. Vahiy önem sırası ve doğruluk değeri açısından diğer bilgilerden üstündür. İslam kültürünü oluşturan diğer kaynaklarda yer alan bilgilerin doğruluğu ve kabulü vahye uygun olma koşuluna bağlıdır.

Kuran’ı doğru anlamının ve Kuran ile bağlantı kurmanın ön koşulu onu doğru okumaktan geçmektedir. Mesaj kendi bağlamı içerisinde okunduğu zaman düşünce, duygu, akıl, ruh, iman ve amel ona göre şekillenir. Çevirmenin bu nedenle kaynak metni (Kuran’ı) iyi anlaması ve anlamı aktarması gerekmektedir. Ayrıca Kuran bağlamından koparılmadan anlamlandırılmalı ve ona göre çevirilmelidir (Akdemir, 2009: XXVIII-XXXII) (Aktaş, 2016: XXV). Buradan yola çıkarak çeviri, içerik ve anlam aktarımıdır tanımı yapılabilir.

Sonuç

Çeviribilimin disiplinlerarası özelliği araştırmacıları bir yandan farklı alanlardan modeller alıp bunları kuramsal tabanına yerleştirmeye, öte yandan da bu modellerin çevirilerle bağlantılarının kurulması çeviribilim alanında tek boyutlu değil çok boyutlu bir yaklaşımın benimsenmesine yol açmıştır. Çeviribilimin çok boyutluluğu onu diğer disiplinlerle ve bilimlerle birlikte çalışmasını gerektirmektedir. Çeviribilimin diğer bilimlerden edindiği yöntemler kuramsal çerçevede alana katkı sağlamaktadır. Aynı şekilde başka bilimlerin de çeviribilimin kuram ve yöntemlerinden yararlandığını söylemek yanlış olmaz. Çeviribilimin göstergebilim, dilbilim, dil felsefesi, kültür sosyolojisi, edebiyatbilim, sözlükbilgisi, terminoloji, uzmanlık dili araştırmaları, bilgi yönetimi, eğitim bilimleri, psikoloji ve iletişimbilim gibi öteki bilim dallarından yararlanmakta, öteki bilim dallarıyla etkileşim içinde bulunmakta ve disiplinlerarası alanlarda çalışmalar yapmaktadır.

⁴¹ Bk. Nahl Suresi 89. Ayet, Ankebut Suresi 51. Ayet, Kaf Suresi 45. Ayet, Ali İmran Suresi 19. Ayet, Kamer Suresi 17.- 22. – 32. ve 40. Ayetler, Hud Suresi 1. Ve 2. Ayet

Tefsir bilimcilerin ya da Kuran çevirisi yapacak olan çevirmenlerin, Kuran çevirilerini gerçekleştirirken çeviri bilimin yöntem ve kuramlarından yararlanmaları gerekir. Öyle ki Kuran çevirisi Kuramı gibi yeni paradigmalara ve yöntemler oluşturulmasına yönelik çalışmalar yapılması da gerekmektedir.

Tefsir bilim disiplinlerarasılık bağlamında kendi uygulama alanı içinde çıkmış olan sorunları çözmek üzere çeviribilimin kuramsal ve yöntemsel alanını kullanarak kendi özgün alanında paradigma ve modelleri oluşturmayı başaracaktır. Bu açıdan çeviribilimin tefsir bilime katkısı tefsir bilimciler tarafından da dile getirilerek vurgulanmıştır. Yapılan sempozyumlar, makaleler, tezler ve bildiriler en doğru kanıtlardır. Günümüz bilimleri ve teknolojileri disiplinler arasındaki etkileşimi kaçınılmaz kılmaktadır. Dolayısıyla sağlam kök atmış disiplinler birbirleriyle bağlar kuracak ve çok boyutlu araştırmalarla ilerleyeceklerdir.

Tefsir bilim ve diğer din bilimleri yalnızca çeviribilim öğretilerinden değil, ayrıca anlambilim (semantik), arkeoloji, dilbilim, etimoloji, Samioloji (Sami dilleri bilimi), Arapça, İbranice, Ortadoğu dinleri, Kuzeydoğu Afrika, eski Mısır, Güneydoğu Anadolu, Bizans konularında tarihi uygarlık bilgileri, Antropoloji vb. gibi pek çok bilim dalından da yararlanmalıdır. Kuran incelendiğinde onun çok yönlü konular ihtiva ettiği, her ayet, sure ve kıssada bir başka konunun ağırlık kazandığı görülür. Kuran'ın bu özelliği mütercimde yeni donanımlar ister. Bunun için de mütercimin, iyi bir anlayış, dirayetli bir kavrayış ve çeşitli alanlarda uzmanlık, mükemmel bir akıl, hür düşünme yeteneği, Kuran'ı derinliğine okuyabilme ve düşünebilme gibi yetiye sahip olması gerekir. Ayrıca Kuran'ın bahsettiği inanç, ibadet, ahlak, tarih, yaratılış, evren gibi çeşitli konular hakkında yeterli bilgiye sahip olmalıdır. Kuran, hukuk, sosyoloji, psikoloji, edebiyat, dinler tarihi, modern ilimler ve benzeri alanlara giren konuları da içerir. Bundan dolayı bir mütercimin, kendi çağının gelişen ilimlerinde ve çeviride yardımcı olacak dallarda bilgi sahibi olması gereklidir. Örneğin; bir mütercim Kuran Tarihi, Kuran İlimleri, Arap kültürü ve tarihi, Arap kültürünün etkilendiği komşu kültürler ve tarihleri, Arap diliyle aynı dil ailesinden olan akraba diller, semavî dinler ve dilleri (din dili) gibi konularda yeterli alt yapıya sahip olmalıdır. Doğru içeriği aktarabilmek için tefsir bilimin çeviribilimle disiplinlerarası ilişkisiyle diğer bilimlerle olan çok disiplinli ilişkisinin bu alana katkıları oldukça önemlidir.

Bir bilim dalının kendi kuramsal zemininden yola çıkarak farklı disiplinlerin uygulama alanına katkıda bulunması alanların özgülleşmesine de katkı sağlayacaktır. Bu şekilde farklı disiplinlerle etkileşim içerisine girmek disiplinin “kendi kendini üreten”(autopoietic) bir sisteme dönüşmesini sağlar. Ayrıca bir disiplin özerkliğini (autonomy) disiplin içi ve dışı iletişimini sürdürüp, yeni sorun alanları ve çözüm arayışlarına girdiği sürece korur. Bahsettiğimiz disiplin içi ve disiplinlerarası ilişkilerin çeviribilim ve tefsir bilime dolayısıyla Kuran çevirilerine etkisi ise olumlu olacaktır. Böylece Kuran'ın daha doğru anlaşılmasına olanak sağlanacaktır. Bu noktada önemli olduğunu düşündüğüm bir başka konu ise Kuran çevirilerine çeviri eleştirisi yapılması gerektiğidir. Bu eleştiri asla Kuran'ın kendisine yapılan eleştiri değil, aksine Kuran'ın daha doğru anlaşılmasına fırsat tanıyacak Kuran çevirisi oluşturma adına gereklidir. Böylece Kuran'ın Türkçeye yetkin düzeyde çevrilmesi mümkün kılınabilir.

KAYNAKÇA

- AKDEMİR Salih, **Son Çağrı Kuran**, Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 2009.
- AKTAŞ Erhan, **Kerim Kuran Türkçe Çeviri**, Dumat Ofset Matbaacılık, Ankara, 2016.
- ATAY Hüseyin, **Kur'an Türkçe Çeviri**, Atay Yayınları, Ankara, s. XIII, 2016.
- AYDAR Hidayet, **"Türklerde Kuran Çalışmaları"**, İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, S: 1 (2012), s. 173.
- CÜNDİOĞLU Düccane, **Kuran Çevirilerinin Dünyası**, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2005.
- CÜNDİOĞLU Düccane, **Bir Kuran Şairi**, Kapı Yayınları, İstanbul, 2011.
- ERUZ Sakine, **Çokkültürlülük ve Çeviri Osmanlı Devleti'nde Çeviri Etkinliği ve Çevirmenler**, Multilingual, İstanbul, 2010.
- GÖKTÜRK Akşit, **Çeviri: Dillerin Dili**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2014.
- GÜMÜŞ Sadrettin, **"Cumhuriyet Döneminde (1923-1960 Arası) Meal Çalışmaları"**, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi İlmi Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi, S. 5 (2015), ss.286-289.
- İNAN Abdülkadir, **Makleler ve İncelemeler 2. Cilt**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1998.
- KARSLI İbrahim, **"Çeviri Kuramları açısından M. Hamdi Yazır'ın Meal Yöntemi"**, Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sivas, C: IX /1 (2005), s. 232-233.
- STOLZE Radegundis, **Übersetzungstheorien**, Gunter Narr Verlag, Tübingen, 2005.
- ÜNLÜ Suat, **"Kur'an-i Kerim'in ilk Türkçeye Çevrilmesi ve İlk Türkçe Kur'an Tercümelere"**, Dini Araştırmalar, Cilt: 9, S. 27 (2007), s. 15.
- YAZICI Mine, **Çeviri Etkinliği**, Multilingual, İstanbul, 2004.
- YAZICI Mine, **Çeviribilim Temel Kavram ve Kuramları**, Multilingual, İstanbul, 2010.
- YAZIR Elmalılı M. Hamdi, **Hak Dini Kuran Dili**, Umut Matbaası, İstanbul, 1992.
- YAZIR Elmalılı M. Hamdi, **Kelime Altı Kuran-ı Kerim ve Türkçe Meali**, Sefa Yayıncılık, Ankara, 2016.
- YILDIRIM Cemal, **Bilim Felsefesi**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2013.
- YÜKSEL Edip, **Mesaj Kuran Çevirisi**, Ozan Yayıncılık, İstanbul, 2016.

İNTERNET KAYNAKLARI

- <http://disiplin.nedir.com/#ixzz3HKDG75ag> (20.05.2016 17.12)
- <http://www.mumsema.org/islami-kavramlar/118095-tercume-ne-demektir.html> (03.06.2016 11.37) (21.05.2016 09.07)
- <http://nedir.ileilgili.org/tefsir-nedirnedemek-ileilgili-bilgiler.html> (20.02.2017 21.11)
- <http://www.eokul-meb.com/meal-tesfir-ve-tecvid-nedir-72322/> (03.06.2016 14.06)
- <http://www.islamidusunce.net/forum/index.php?topic=4640.0;wap2> (03.06.2016 14.35)
- <http://www.islamseli.com/konu/meal-nedir.12548/> (06.06.2016 11.09)

- https://tr.wikipedia.org/wiki/Kur%27an_mealleri#T.C3.BCrk.C3.A7e_me.C3.A2ller
(06.07.2016 12.09)
- <http://www.kurandan.com/kga/emirkuranoku.htm>
- <http://www.osmanlicanedemek.com/mucmel-58002> (14.07.2016 08.19)
- <http://www.etimolojiturkce.com/kelime/m%C3%BCphem> (14.07.2016 08.22)
- <http://www.islamidusunce.net/forum/index.php?topic=4640.0;wap2> (14.07.2016 09.15)
- <http://motif-yayincilik.dergipark.gov.tr/download/article-file/51962> (01.08.2016 15.57)
- <http://www.islamakademisi.org/kutuphane/ISAM-Kuran.pdf> (10.08.2016 17.03)
- <file:///C:/Users/an%C4%B1/Downloads/15797-34873-1-SM.pdf> (15.09.2016 13.22)
- <http://www.sozlukanlaminedir.net/mutesabih-nedir-mutesabih-ne-demek/> (19.09.2016 07.38)
- <http://www.cie.ugent.be/akdemir1.htm> (22.08.2016 16:31)
- http://www.arastirmax.com/bilimsel-yayin/hitit-universitesi-sosyal-bilimler-enstitusu-dergisi/14/1/101-115_cevirinin-temel-nitelikleri-baglaminda-kuran (15.05.2016 22.03)
- <http://www.cie.ugent.be/akdemir1.htm> (19.09.2016 10.00)
- <http://eruid.erciyes.edu.tr/sayilar/201201/20120101.pdf> (23.09.2016 15.44)
- <https://web.stanford.edu/~eckert/PDF/jakobson.pdf>
- http://turkoloji.cu.edu.tr/DILBILIM/vardar_2.pdf
- <http://www.kuranmeali.com/kuran/fatiha-suresi/> (09.11.2016 23.14)
- <http://www.kuranmeali.com/> (Kuran Mealleri için kıyaslamalar yaparak aksi belirtilmedikçe bu site kullanılmıştır.)